

dicitur; qui & ante expeditionem honoratissimum fuit; utpote quem Periarum agminis ducem Xerxes confinuit. Atqui pater Estheris non solum Judeus fuit, sed etiam diu; ut appareat, ante mortuos. In adoptivum porrò patrem Mardochaeum nifilo magis ista competunt. Ad hac Estherem sanctissimam, & modeftissimam feminam fuisse ejus historia testatur. At Amestris impotens, & crudelis fuit; cuius barbarum, & immanne facinus narrat Herodotus in Mafitis conjugem edidit; quam à Xerxe deditam in potestem accipiter, mamillas ei abdicavit, & eas canibus abiecit; tum naflo, auribus, labiis, & lingua mutilata domum remisit. Haccine quo ad Estherem pertinere possunt? Quod judicium in iis Chronologis fuit, qui levissima similitudine nominis induci contra & historiam ipsam, & communem sensum tam foeda, & abfida commiserunt? Nam quod Assuerus Hebreus ita concipiatur, ut οὐαῖς Græcē sit, quod est Xerxis vocabulo simile; primum que est ita similitudo! Deinde Persicē non οὐαῖς, sed οὐαῖς dicitur, si Scaligerio credere dignum est. Quamobrem omnibus exarata præsidū, summis autem incommodis, & absurdis impicata Scaligeri conjectura de Xerxe nūquā potest confisteret.

## CAPUT XXVIII.

Verum tempus Estheris.

**R**ESTAT ut opinionem ipsi nobis aliquam ex tanta varietate feligamus. Placet igitur inter omnes illa Josephi lib. xi. cap. vi. Artaxerxes Longimanum Xerxis F. Estheris conjugem fuisse. Hanc Bellarmius amplectatur, qui & eam Severo Sulptio hand rete tribuit, ut & Serrarius obseruat. Ac miratus sum nuper à viro docto, & diligenti, qui huius ipsi de Longimano tentientibus subscriptis, trahi in partes Sulptium; & Serratum, qui id reprehenderet, notari. Atqui aut meridie non lucet, aut Sulptius Estheris virum Artaxerxes illum nominat, qui Dario Ocho, id est Notho, successit, & successorem habuit ipse Ochum Artaxerxes. Et igitur est Sulptius tentientibus Estheris conjux Artaxerxes Mnemon. Nos Longimanum preferimus. Qui autem Persarum imperium Dario cūdā Medo, vel patri Assueri Estherem adscrībunt, in nūgīs & otiosis fabulis confūcantur; quas solidis argumentis Bellarmius discussiū, quorū fidem immēritū Serrarius elevavit. Primum illud & validissimum est de Artaxerxes nomine, quod Persarum proprium est. Huic Serrarius opponit Tobiae ultimum caput, ubi Medorum rex Græcē Artaxerxes vocatur. Verum non Artaxerxes, sed Assuerus in Græco legitur: ut id μηνονότοις Serrarii videatur. Alterum argumentum non minus rem efficit. Artaxerxes, five Assuerus Estheris conjux latissime regnauit, ac cxxvii. provincias ab India Äthiopiam usque imperio suo comprehendit. Darius Medus paucissimis regionibus imperavat. Sed de Dario Medo, déqué vulgari fabula suo loco plura disputavimus. Tertia nihilominus Bellarmii ratio firmor est, quam ut à Serrario positi eludi. Constat dicit ex historia, virum illum Estheris Persam fuisse, qua præscriptione Darius ille Medus excluditur. Serrarius Assuerum Estheris ultimo capite id air tantummodo profiteri, sed de Persarum regno esse, non Persam. Atqui cum in Aman inveniatur, & commate io. alienum a Persarum languine esse dicit, nempe non obscūre sepe rex ipse à Persarum stirpe oriundum esse demonstrat; eti hoc ex tota historia libriq[ue] serie clarus est, quam ut probatio nō egat. Verum ille ipse capit postremi locus difficultem questionem habet. Nam Amanus ibi & animo, & gente Macedo vocatur; cūm fatis conset, vix illo, quo gesta ista volumus, tempore Persis Macedonum esse nomen auditum. Nos de Amani patria, atque stirpe non disputamus; quod Serrarius nostre in Commentariis plenissime facit. Hoc unum admonemus, videndum eisdem Interpres illi Iudeus, qui ex Hebrao capita illa postrema transfluit, eo tempore scriperit, quo jam Macedonum opes Persis formidolosæ esse cooperant; aut etiam cum à Gracis ac Macedonibus eversum erat Persarum imperium. Nam cūm inter pers-

De septuaginta Danielis hebdomadibus.

## CAPUT XXIX.

Judaicarum rerum, qua ad illam questionem pertinent, summa. Tum Persicē reges tam Urbi quam templi restituendi potestate fecisse.

**P**ROPHETICORUM omnium oraculorum longe illustrissimum, & ad Christianam religionis corroborandam fidem præstantissimum est, quod Danielis capite nono continetur: in quo tamē tententiarum, verbōrum difficultas cum excellētia, ac dignitatis certat. Incredibile est paucis verbis quam magna, quam abstrusa, ac reconducta Daniel exp̄r̄s̄it. Argumenta sunt innumerabiles veterum interpretationes ac tentatiæ, quæ nulla in quæstione vel plures, vel inter se contraria magis occurruunt. Obscuritatis autem non minima pars est, quid earum hebdomadarum explicatio variis ex intervallis temporum, & historiis pendet, quarum est per se inquisitio difficultis, quales sunt Persarum regum anni: tum quicquid ab iis ad Christi Domini ortum, ac Passionem intercessit. quorum temporum res gestæ partim è profanis Scriptoriis; partim è sacris, imprimisque libris Eideribus duabus, repetenda, perplexam, & implicatam rationem continent. Ex iis vero capitibus, quod est primum, Persarum videlicet regum tempus ac successionem super libro x. definimus. ad quod & exquisita illa de Babylonico regno, ac Nabuchodonosori successoribus, & initio Cyri adjungenda disputato. quæ sunt ejus, quam aggrēdūtū modō, disceptanda, emendandaque questionis firmamenta præcipua. His accedat oportet terum Judaicarum, quæ sub Persicē regibus acciderunt, summa comprehensio ex factorum librorum hausta fontibus, Eideræ videlicet, ac Nhemiez.

Nhemiez. Hinc enim controversia status, ac nō x̄av̄ dependet.

Quod igitur ex ultimo capite libri Paralip. atque ex initio libri Eideræ colligimus; anno primo Cyri (ex quo nimirum Babylone regnavit; neque enim antea potuit) regis illius editio facta Iudeis est redeundi in patriam, & templi instaurandi potestas: tum vasa Templi Domini, quæ Nabuchodonosor abfūlateral, restituta. ¶ Dudes migrationis hujus fuere Zorobabel, Ptolemaeus, & Cleopatra regnantiibus, Lyfimachus appendicis illas libri Esther interpretatus esse dicitur. Ita vulgus Turcarum, & Turcia nomina alienissimis etiam populus assingit. Sic in India, Indisque populus eadem impliceat peccatur. Alii aliter respondent. ut vel haretici contra capitum illorum auctoritatem argumentari ex illo loco desinat: vel noſtri posteriorib[us] longe, quam nos putamus, Persarum temporibus Estheris historiam minus licenter adscrībant. Et si alio itidem ex loco contrarium nonnulli sibi persuadent, antiquorum Persicis etiam temporibus Estherem fuisse. Enim cap. ii. com. 6. Mardochaeus translatus est de Jerusalem eo tempore, quo Jechonias migravit. Hoc vero nimis diffat ab Artaxerxis, aiorumque Persicis regum temporibus. Sunt qui Mardochaeus avi fuisse longissimi ex eo loco fæcatur. Sed nihil est necesse. Non enim Mardochaeus ipse, sed ejus proars Cis deportatus ibi dicitur.

Quamobrem anno Assueri, vel Artaxerxes Longimani septimo, mense decimo, Esther ad regem ei introiit. Hic est annus Periodi Julianæ 4255. ante Christianam èram 438. Quæ autem de die ipso mensis Adar xliii, quo supplicium Iudei de hostiis sumperunt, anno Artaxerxes duodecimo, Scaliger et Judaica recentiore periodo differit, ea nauic facienda sunt. Nam novissima illa Judaica anni descriptio ab antiquis illis temporibus alienissima est. Sed & pugnat secum ipse, dum menses Judaicos, & eorum dies ex Lunari illa Periodo petitos etiam imperante Xerxe Iudeis attribuit: cūm alii passim Hebreos, antequam Syromacedonibus & Seleucidis subfescit, non lunarem annum ufo civili, sed aquibale & Babylonium, vel Persicum; certè principum illorum, quorum ex eis efficiuntur, ut supra dictum est. De quo nos abunde lib. ii. disputavimus.

Quoniam Periodus regis Tempis utique indicatur, de potestate.

Nam ut de posteriori illo modo disputationem, magna questionis, difficultatisque pars in eo vertitur, ut illud imprimis constitutatur, a quoniam rege Persarum urbis instauranda facultas expressa fuerit. Etenim quater omnino reges novum aliquod beneficium, novumque regum efficiunt, quatenus Urbis ruinas instaurare permitterint; atque utrum omnes illi non solum Templum, sed etiam Urbis ipsius menia adificari possint. Etenim qui à postrema facultate, quam Artaxerxes indulxit, ejusque, quem Longimanum putant, anno vicesimo hebdomadas auspiciantur, recentiores videlicet penē omnes interpres, ac Theologi, negant ante Artaxerxes vicesimum menia ipsa instaurare licuisse: nec aliud centuperiores concessisse Principes, quam ut templum à ruinis exsiceretur: id quod etiam Scriptura veris in dicari statuunt. Nam in Cyri, & Darii decreto, & Artaxerxis priore, Templi solius mentio fit. in postremo vero, quod Artaxerxes vicesimo Nehemias obtinuit, Urbis, ac murorum. Alii contra omnibus illis Persicis regum sanctionibus non solius Templi, sed & urbis condenda licentiam factam assertur.

Cyri utrumque, qui scribit Cyrum mandans Iudeis, in patriam redire, τὸ ἔτος τὸ τέλος ἡ ἀποστολή, καὶ ἡ δεῖν εἶναι, & instaurare Hierosolymorum urbem, ac Dei templum. Hoc vero iam tum inchoatum esse, dent littera, quas Judorum hostes post Cyri mortem ad Assuerum, vel Artaxerxes dederunt, Eider. i. cap. 12. Nōrum fit, inquit, Regi, qui ascendērunt à te ad nos, venerant in Ierusalem civitatem rebellē, & pestilē, quam adificant, exstremantes muros ejus, & portes componentes.

Eider. Darii evidenter argumentis idem ostenditur. Si quidem Aggeus, qui per illud tempus vaticinabatur, non obscurè significat urbem tunc adificari cōspise. Nam cap. i. populū increpat, quod vulgo jaſcet; nondum veniale tempus adificande domus Domini, Pars II.

qui illa ita caligit, com. 4. *Namquid tempus vobis est, ut habitetis in domibus laqueatis, & domus ista deserbit?* Denique lib. iii. apocryphus Eideræ, cap. iv. 43. demonstrat à Dario concessam ex voto facultatem urbis constitunda.

Quod autem petrine etiam urbis excitanda potestas Nec non Artaxerxis anno quanto, vel sexto tributa sit Eideræ. dubium estne potest, si quis animo reputet, adificato jam ex editio Darii Templo, nihil prater urbem aliud superflue, cuius instauratio vel columnis hostium haec dilata fuerat, vel certe ob pecuniarum ad summum inopiam perfici minimè potuerat. Quocirca Nehemias ampliorem ab rege licentiam natus est minimum reficiendū, ac reliqua urbis absolvendæ, in eamque rem largiores impētū sunt ex fisco suppeditata, ut non tam urbis instaurandæ nova potestas habendat, quam sumptuum ad eam rem benignius exgranandum; ac prohibendæ acris violentia omnis, & iniuria, quæ circumfusum Hierosolymis hostes Iudeos per invadim̄ morari non defitteret. Ad hac Artaxerxes Eideræ i. cap. vii. 6. Eideræ concessisse dicitur petitio nem eum omnem. Tum cap. ix. 9. Eideræ refert, inclinatum ad Deo cor esse regis, adeo ut permetteret *exfratre solitudines domus Dei.* qua de Templo ipso non possunt accipi. quippe quod anno Darii sexto completum jam erat, cap. vi. 15.

His de causis in ea sum sententia, nullum est Persicis regibus templi condendi jus Iraætis tribuisse, quin una etiam urbis adificanda concederet. Etenim cujusmodi tandem potestas est illa, si mediis in ruderibus, atque urbis ruinis magnificissimum illud adificium excitari jussit. Ac de solo Templo ideo fit in prioribus illis decretis, & historiis mentio, quod caput istud esset ut Judaicæ religionis, ita licentia, aut facultatis ab illis regibus impetratae, cuius velut accessio quadam, & ornatus reliqua, quibus circumdatum erat, adficiātā conferentur.

## CAPUT XXX.

Proponuntur, expendunturque variae de LXX. hebdomadias sententia.

I **N**CREBILIS est opinione de illarum initio, tum exitu varietas, & conflictus. \* Hieronymus octo recentet, accuratè singulas edidit. Perrerius vero quindecim enumeratis, ac refutatis, decimam ipse sextam adiicit. Nos paucas ex omnibus, ac præcipuas diligimus; totidem videlicet, quo hebdomadum initia esse possunt, que sunt quatuor, quibus ob Darii ὑπερβάσια quinta, ac potissimum Scaligeriana succedit. His enim exagitat, ac discutis elata veritas illuftrior, ac nitidior apparet.

Igitur prætermis illorum rationibus, qui aliunde, quam à potestate instaurandæ urbis aut templi ab aliquo Persarum ex regibus facta, hebdomadarum caput arceſtunt, hoc velut certum, & confessum sumimus; exitum illam sermonis de instauranda urbe, à quo numerandas esse septuaginta annorum hebdomadas Angelus apud Daniellum admonet, decretum esse regis aliquis Persicē, qui id Iudeis permitterit. unde ad unum aliquot decretorum quævior hebdomadarum initium debet referri. adeoque quatuor opiniones præcipua sunt falsitia. Nam aut ab anno primo Cyri ducendæ sunt hebdomades; aut à secundo Darii: aut à vii. Artaxerxes: aut ab ejusdem denique vicesimo. Sed quoniam Darii, & Artaxerxes complures fuerunt, hinc varia rufus sententiarum divortia propagantur.

† Qui ab anno primo Cyri sunt exorsi veteres ferē, ab anno minus in historia mihi videntur exacti. Clemens Alex. primo Stromatum lib. i. eti perobscure loquitur; inde tamen mens mens.

K k 2 hebd-

\* Vide Iudeorum Pelusiorum lib. iii. Epist. lxxxix. ubi incipit à xx. Artaxerxes ἤπειρος anno 8 definit in excidiū urbis. Qui ad hebdomadas illas extendunt ad Mundū occasum, ut Herodius Cateches. xi. numerat hebdomadas lxx. ab anno vi. Darii Medi, id est primo Olympiadis lxxvi. ad quartum Olymp. lxxxi. que sunt integræ cxx. & definit in Herodio initium. Petavius.

† Proferit pag. 2. de promissionib[us] cap. 37. nūc omnia, & i Dario à quo Tempum ceptum est, ad Cyrum, annos numerat 40, quibus Tempum absolutum est. Idem pro Nehemia Eiderā ponit. Petavius.

\* Chrysostomus Orat. ii. contra Iudeos numerat lxxii. hebdomadas à xx. Artaxerxes Longimanu, cum urbem adificavit, sed non procedit. Cyrius Cateches. xi. numerat hebdomadas lxx. ab anno vi. Darii Medi, id est primo Olympiadis lxxvi. ad quartum Olymp. lxxxi. que sunt integræ cxx. & definit in Herodio initium. Petavius.

† Vide Proferit Parte ii. de promissionib[us] cap. xxxv. ubi ex Hieronymo lxx. Hebdomadas definit in natalem & Passionem, et ultimam in excidiū Hierosolymitanum. Petavius.

hebdomadas auspiciari videtur. Scribit enim à captivitate, qua Hieremias tempore contigit, deinceps Danielis vaticinium illud esse completum de lxx. hebdomadis intervalllo, quod ex Daniele trifariam tribuens, in hebdomades septem, & sexaginta duas; & ultimam, cuius dimidio sacrificium defuerit; de priori parte ita scribit: ἐν τῷ ἑταῖρῳ ἡ ἑβδομάδην προσδιδούσῃ τῷ τάξει, τῷ τάξει Φαρεζόν τοι. οὐ τοῦ Ερθυλίου γέγονεν, τῷ τάξει Χριστοῦ βασικόν τοι διδούσιν, οὐ τοῦ Ιησοῦν τοῦ ἀπόστολον, οὐ τοῦ εὐαγγελιστοῦ τοῦ Ιησοῦν τοῦ χαροῦ ἀπόστολον τοῦ Ιησοῦν τοῦ εὐαγγελιστοῦ τοῦ Ιησοῦν τοῦ πάπαν. Quod igitur in septem hebdomadibus manifesta est templum, manifesta res est. Hoc enim in libro Esdra scriptum est, atque ita Christus rex Iudeorum dux exsistit, explicatis septem hebdomadibus in Hierusalem. Porro in sexaginta duabus hebdomadibus quievit omnis Iuda, & à bellis vacavit. Et Dominus noster Christus sanctus sanctorum veniens, ac visione, & Prophetae implens, carne unius est à Parvis Spiritu. Quocirca hebdomadum initium caput ab anno primo Pericli imperii, eodem solute captivitatis, vel potius à secundo Cyri. Nam Persarum regum annos enumerans, Cyro tricenos, Cambysis undevicensos assignat: ex quibus novem, & quadraginta conflantur, que sunt hebdomades septem. Cum igitur anno secundo Darii Hyrcaspis F. Zorobabelis missum esset à Parvis Spiritu. Quocirca hebdomadum initium caput ab anno primo Pericli imperii, eodem solute captivitatis, vel potius à secundo Cyri. Nam Persarum regum annos enumerans, Cyro tricenos, Cambysis undevicensos assignat: ex quibus novem, & quadraginta conflantur, que sunt hebdomades septem. Cūm igitur anno secundo Darii Hyrcaspis F. Zorobabelis missum esset dicat, ac templum instaurasse; Darium vero statim post Cambysen recentem; palam est epocham hebdomadarum ab anno secundo Cyri inchoati, easque in anno Darii secundo terminari; ut idem auctor aperte docet. Qui et annos septuaginta Hieremias ab anno primo Olympiadis xlviii. quem undecimum Joacimi, & Nabuchodonosori septimum constituit, ad secundum Darii perdicit. Neque vero septuaginta ipsas hebdomadas continuari censit: sed ejus partes tres, quis Christi Domini usq[ue]b[us] tribuantur: alteram partem annorum esse totidem. hec in hac ipso designata subabsurdus video posse, cum ita: ἐν τοῖς ἔτεσι ἀνάστασης, οὐ τοῖς ἔτεσι, τοῖς ἔτεσι τοῖς ἔτεσι μεταβολῆς τοῖς ἔτεσι αὐτοῦ, διὰ της τοῦ νοσοκόμων ὁπλικῆς ηὔνησης, &c. Totidem annis post resurrectionem, cum Discipulis versatum ait esse Dominum, quoniam in predicatione confumperat. Falso id quidem. Sed videlicet hebdomadis alteram partem non integrum accipit Eusebius; sed ejus dumtaxat initium, quo tempore Christum Apolloton fuit. Negari tamen non potest quia perplexa, & incondite scriperit. sed non ita, ut hebdomadem illam lxx. annis circumscribere video potuerit. Idem Eusebius in Chronico lxx. hebdomadas, id est annos cccclxxxiiii. propagari censet ad annum Abramii MDCCCLXXXII. tertium Olympiadis clxxxv. ita ut hebdomadum clausula sit Antigonii ultimi Hafnoniorum obitus, & Herodis successio.

Eusebi Secundo loco recensendus venit Eusebius, qui libro sententia viii. de Demonstratione plenissima disputatione duplex. stionem istam edidit: ac primum Africani sententiam explicat: de qua subinde non agemus. postea duplum subjungit suam. Prima est, hebdomadas vii. a Cyri

legendum, & iuxtam, ut est in Chronico. Atque hoc quidem pacto anni totidem inter utramque epocham intercedent, quot lxx. hebdomades exigunt; nemini cccclxxxiiii. Sed à vaticinio Danielis aliena videtur esse maximè posterior. Si quidem Christi nomine Pontifices omnes Hebraeos, corumque novissimum ex Hafamonis Antigonum intelligi, parum convenit; ut pofea in oraculo ipsius enarratione docebitur. Deinde Christi atque Messiae vel ortus, vel Pafio ipsa, vel infigne certe quidpiam illius, hebdomadum clausula esse debet; quod in illa Eusebii opinione non cernitur. In Herodem cur desinat, nulla ex Danielis verbis occasio satis idonea colligitur. Quod idem & de Hyrcanice, quam Eusebius parum constans fibi hebdomadum fini prescribit uti purare possumus. Ut omittamus minus id consentaneum esse, pofremus hebdomadem tam ab antecedentibus intervalllo dirimus.

Reliqua sunt opiniones duas: quarum prior ab anno septimo Artaxeris Longimanii; posterior ab ejusdem vicefimo hebdomadis incipit: ambo autem in eundem conpirant exiunt; qui est annus Dominice Passionis. Sed prior annos communes, hoc est Julianos, vel lunares embolimis mensibus implicatis numerat; altera lunares simplices, & intercalaris mensibus solutos: utraque solidas hebdomadas lxx. annos cccxc. Author posterior est Africanus apud Eusebium lib. viii. de Demontri. Qui hebdomadas lxx. a vicefimo anno Attaxeris inchoat, qui est annus cxv. ab initio Persici regni: ab Hierosolymitanuero excidio, clxxxv. Olympiadis octogesima tertia, quartus: a quo ad secundum Olympiadis ccii. quo pasus est Christus, quique est Tiberii xv. anni sunt cccclxxxv. lunares simplices; que sunt Octaeterides ixi. & menses tres. Cum igitur octaeteris qualibet tres menses embolimis habeat; colliguntur ex embolimis mensibus anni xv. feret; qui ad superiores additi, summan conficiunt annorum ccxc. Hac Africanus apud Eusebium, que in Scaligerianis Excerptis è Georgio Monacho longè aliis verbis explicantur, quām quā ab Eusebio ipso descripta sunt. Sane quidem annus ii. Olympiadis ccii. exiens convenit in annum editionis Julianae lxxvi. Periodi Julianae 4749. quo annus secundus Olympiadis illius cepit, ac tertius init: quem nos annum Dominicæ Passionis praefigimus. Sed idem Tiberii non xvi. sed xviii. hoc est xvi. intrens numerabit. Atque ita, nisi fallor, scriptor Africanus: tamēt' perinde in Scaligeri mētēdōis leguntur. At Hieronymus decimum quintum annum ex Africano concipit, quo pafum ipso dixerit Christum. Sed verifimus est, quod dixi, id in exente decimum septimum cadere. Artaxerxes porrò cepit anno xv. Olympiadis lxxvii. Periodi Julianae 4743. ut suo loco demonstratum est. Ergo vicefimus illius init anno Periodi Julianae 4748. tertio Olympiadis lxxxi. defit vero in eundem quarti Olympiadis ejusdem. Quare ab anno Periodi Julianae 4749. Africanus hebdomadas inchoavit. Inde verò ad annum secundum Olympiadis ccii. anni sunt solares cccclxxxv. Definientur in annum Periodi Julianae 4743. qui est aera Dionysiana, xxx. Ergo & Pafio Domini, & hebdomadarum clausula in xxxi. aera Dionysiana convenit. Huic Africani sententia hodierni plerique Scriptores Annalium, & Chronologi subscibunt, quod apertissimum numerus annorum ille cum initio hebdomadarum, ac fine consentiat. Praefertur cum apud Danielis scriptum fit; septuaginta hebdomadas abbreviata esse. quod sic interpretari illi solent, ut ex plenis, & ad scilicet annis ubi nonnulli annos detracunt, embolimis mensibus, contrafacti, & Arabici. Verum id in opinione illa displaceat, quod ejusmodi annorum forma usum esse Danielē putat, quā apud Judæos numquam in uero versata est. Sane cum annorum certum numerum praefivit Angelus, non alios usurpare debuit, quām qui Judæi noti, vel populares essent. At Arabicos illos, & simplices lunares gens illa non tenuit. Neque vero abbreviandi vocabulum detracitum aliquid de anni civilis modo significat; sed alia notio ne sumitur; ut postea dicetur. Nunc de ea quaque, quid Scaliger fererit, postremo videamus.

## CAPUT XXXI.

Scaligeriana de hebdomadibus Danielis sententia in utraque editione refellitur.

EVERUS Sulpitius lib. ii. Histor. Danielis hebdomadas ix. ab anno secundo Darii Nothi (quem Ochum nominat) ad Hierosolymorum excidium pertinere putat; ita ut anni cccclxxxiiii. inter utrumque terminum intercedant: de septuaginta hebdomade verbum nullum. Hanc Sulpitii epocham Scaliger in utraque editione complexus est; tamēt' diversa utrobique de opinione in hujus intervalllo dixerat. In priori quidem anno cccxc. id est hebdomadas integras septuaginta à secundo Darii Nothi, qui est Periodi Julianae 4291. auctoritatis, casdem in annum circiter xi. vel xii. Nero definet. Periodi Julianae 4781. tertium feret ante Urbis excidium, quod in annum Periodi Julianae 4782. confert. Nam initio Iudaci belli copiae putat p[er]īv[er]tae & iugulatae, qui est Romanorum exercitus, Urbi facta circumdat. Polte septem hebdomadas, & ixi. à Danielie distinctas ita dispensat. Negat ambas istas partes, cum singulari hebdomade, quam subinde commemorat, partes esse & p[er]īv[er]tae, septuaginta videlicet hebdomadum, quām quibus loquitur Angelus com. 24. Septuaginta hebdomades determinate sunt sacer populo tuo, & Neque enim partes illa continuantur, septem hebdomadas, sexaginta duas, & una denique. sed a diversis capitibus profiscuntur, nec eadem conspirant; vii. hebdomades, five lxx. à secundo Darii Nothi ad xxxi. Artaxerxis Memoris pertingunt, quo tempore Hierosolymorum placet, vicesque directis, & abolito adscitiorum opere, Neemias in Persidem rediit; Nhem. v. 14. & xxi. 6. Igitur anni xvii. reliqui Darii Nothi cum annis xxxii. Artaxerxis Memoris annos faciunt lxxi. At hebdomades lxxi. annosque cccxxxiv. ab anno quinto Artaxerxis ad annum Passionis Domini. porrigit, quem Periodi Julianae numerat 4747. Proinde anno v. Artaxerxis latum est editum: cum quo anno vertente Esdri aucti mensibus populi in Iudeam profectus est. Postremo septuaginta hebdomadem duas in partes tribuit: priorem vero, annorum iv. cum semis, à Baptismo Christi ad ejus Passionem extendit; reliquum biennium cum sex mensibus ab xi. Neronis ad bellum Iudaicum patratum.

In Editione vero secunda totum ipsum hebdomadum, annorumque vixi ab anno secundo Darii Nothi ad excidium Templi perducit. Sed præter hebdomadas lxx. annosque cccxc, unius dimidium, id est annos tres, & semis adiicit; ut in totum anni sint ccccxci. à secundo Darii Nothi ad Hierosolymorum excidium. Quod quidem singulatim ita demonstrat pag. 594. Quod enim à Darii Nothi secundo initium hebdomadarum capi debet, inde colligit. Nam tria sunt excepta factis in historiis edita regum Perlarum, quibus edificandorum Hierosolymorum, & templi potest facta: Cyri quidem Esdri. 1, 2. & vi. 3. Darii, cap. vi. 11. Artaxerxis, cap. vii. 11. Non potest editum esse Cyri, de quo meminit Daniel. Nam inde putatis anni cccxc. definit in Herodis initium; quod alienum est. Neque Artaxerxis esse potest. Siquidem Artaxerxes ille non est μαρχόν Xerxis F. sed οὐ πρίν, Darii Nothi filius: ut probatum esse dicit capite superiori, in quo de Persarum regum successione differuit. At si ab ejus anno primo putentur anni cccxc. definit in annum primum Agonis Capitolini Domitiani. quod est ridiculum. Ab edito igitur Darii numerandi sunt; quem non Hyrcaspis F. sed Nothum esse, eodem illo superiori capite definit. Tum alio id argumento probat, quod validissimum telum appellat. Quippe annis ante secundum annum Darii, septuaginta, jejuna quinti, & sexti mensis instituta jam erant; ut Zacharizvii, 5. significatur. At ea non potuerunt alibi, quā Hierosolymis, & ab Ecclesia constituta. Nam nulla solemnia celebrata sunt in exilio; ut ex Scenopegia festo liquet; cuius cultus oblivioni traditus est, Neemias viii, 15, 16. Sed & Daniel à iv. die Nisan ad xxiv. jejunia. Ergo xiv. Nisan Pascha non celebravit. Nulla ergo solemnia, aut jejuna in deportatione insisterunt, sed in Palestina, iam aliarante, & iugis sacrificio obtinente, illa instituta sunt. Cūm legem

Cum igitur Zacharias anno secundo aferit Darii prophetans, ante annos lxx. instituta esse mensis quinti, ac septimi jejunias; si ab anno secundo Darii Hystaspis F. retro numeres, nempe ab anno Periodi Julianæ 4194, definit calculus in annum quartum à capto Sedecia, quo nulla erat Ecclesia in Palestina. Quare ab anno secundo Darii Nothi retexendi sunt, ut definant in xxviiij. Darii Hystaspis F. quo tempore Iudei Hierosolymis quidem degabant; sed nondum Templum, ac mania urbis exstruxerant.

III. Jam vero partitio illa hebdomadum vii, xxi, & i. pag. 567. intervallorum continuationem habet nullam, & nihil arcaniorem sensum continet, quam minima apud Ezechiel, cap. xiv. 12. divisio in xxv, xx. & xv. sicut: quæ summa efficit sexaginta. In hebdomadibus mentione fit passionis Christi, & Hierosolymitan exscidi: quod intervallum est annorum xxxvii. Alia itaque ratio est hebdomadum omnium lxx. alia partitionis. Hebdomades lxx. cum dimidia ab anno ii. Darii ad Hierosolymitan exscidi pertingunt. At lxii. hebdomades in necem Messias definit. Quare si retexantur eorum anni, qui sunt ccccxxxiv. pervenient ad annum v. Artaxerxis Memoris, Periodi Julianæ 4313. quo editio de instaurandis Hierosolymis latum est. Septem hebdomadas quòd specient nescire se profiteret Scaliger. Septuaginta hebdomadam vel integrum accipi posse dicit; vel dimidium ejus ante, alterum dimidium post passionem. Sed qua acta, vel gesta illius temporis attribuenda sint, viderint, inquit, eruditiores. Praeter hebdomadas denique septuaginta, dimidiad unam admittitur. Etenim Danielis illa verba, quæ post sexaginta duas hebdomadas, septem, & unam subjunctione: Et in dimidio hebdomadis deficit hostia; nova dimidium significare videntur.

Refutatur utraque Scaligeri opinione multa sunt, quæ merito à nobis improbarunt. Primum nequaquam ab anno secundo Darii Nothi; sed Hystaspis F. computanda fuerunt hebdomades, si quidem ab edito Darii profici illas oportebat. Hic enim, non Nothus, in Iudæorum gratiam editum tulit, de quo Esdræ vi. nec non apud Zacharium, & Aggæum fit mentio, ut suo loco probatum est. Deinde partitionem carundem hebdomadum in septem, & sexaginta duas, atque unam non recte accipit. Nam & continuari intervalla singula verisimilis est, & quomodo à Scaligero describuntur, jocularem & absurdam rationem continent. Sane cùm Propheta dixerit com. 24. Septuaginta hebdomades abbreviata sunt super populum tuum, & super urbem sanctam tuam, &c. moxque subiecta. Ab exitu sermonis, ut iterum adficietur Hierusalem, usque ad Christum ducem, hebdomades septem, & hebdomades sexaginta duas erunt. Exitu sermonis vulgo sic accipiunt, ut nro. exitus, sit prolatio, ac pronunciatio decreti, quod à Persarum rege profectum est. Sed quod non unius regis editum exierit, in varia tempora hebdomadum initium diffrahitur. At ego vocabulum nro non solam arbitror editi promulgationem, sed amplius aliquid esse: nempe id quod Latina vox propriè significat; veram, ac seriam decreti illius executionem: ita ut, mora omni, impedimentoque sublatio, opus ipsum urgiri, & Hierosolyma instaurari coepit. Ita non difficile est assequi de quo potissimum editio locutus sit Angelus. Quamvis enim superioribus, ac tribus Persarum principum decretis (quatuor enim fuerunt) Templi pariter atque urbis excitate potest facta sit, tamen multa intercurent, quæ suscepimus utriusque exdificationem, ac Iudeorum confusa distractur. Itaque Templo ipsum nonnisi ab anno Darii secundo bona fide exstruxi ceptum est: adeo ut sexto eiusdem regis anno ultima sit operi manus adhibita. Esdr. i. cap. vi. 15.

In altera porro secunda editionis opinione, cùm illud minimè probatur, quòd Darium, cuius editio reficiendi Templi potest est facta, Nothus esse statuit: cum quod ad eam rem probandum argumentum affutatur, evidenter est falsum. Nullum deportationis tempore solemne; jejunium nullum ait institutum; nec alibi, quam Hierosolymis, & altari, iugice sacrificio stante, potuisse constitui. Atqui Mardonius & Esther in Perside solemnia festa non solum instituerunt; sed eorum quoque religionibus Iudeos omnes obstrin-

\* Chrysostomus contra Iudeos apud Eustathium Panopl. P. I. Tit. 8. à xx. anno Artaxerxis, ut nos, orditur, quando Nehemias muros instauravit, & ad baptismum usque perducit, & videtur lxx. hebdomades eo termino finire. Petavini.

littere in Artaxerxis vicesimum, quando Nehemias ab eo misus cum summa potestate: ac litteris ad Praefectos regios, opus illud ad exitum perduxit. Nehem. i. & sequentibus. Ex quibus appetat, exitum sermonis de instauranda Urbe, id est inchoatam adificationem, ac sine impedimento ullo suscepit, ex illa regis auctoritate, quam nulla frus, ac vis hostium amplius elutus, convenire in annum Artaxerxis Longimani vicesimum. Nam haec tenus eti regia decreta de Templi, & Urbis instaurazione effient expressa, nondum, quod ad Urbem spectat, exitum suum consequi potuerant. Est autem ratione consentaneum. Angelum, cum ab aliquo Persarum principum decreto de Urbe nominatum adificanda edito septimanarum illud intervallum antipicari velleret, illud elegiit præ ceteris, cujus vi, & auctoritate Urbs ipsa primum cepta sit extrahi: quorum illud unicum erat, ac singulare, quod ab aliis discerni facile poterat, quæ causa fuerant, & irrita. Oportet, inquam, verbum illud, & edictum, cujus ab exitu numerantur hebdomades, peculiare aliquid, ac praecipuum habere, quod reliquis minime conveniat. hoc vero nihil est aliud, quam quod revera, uti decretum fuerat, opus ipsum deinceps urgari coepit, quod ex aliis obtineri nondum potuerat. Alioquin si ad solam regio aliquo decreto datam Urbis excedande facultatem relisperet Angelus, nimis perplexè, & quai causam sententia eiusdem plenius exponatur, necesse est illius verba singulatim expendere.

## CAPUT XXXIII.

Danielis verba ex capite ix. singillatim explicantur.

**S**EPTUAGINTA (inquit) hebdomades abbreviata sunt super populum tuum, & super urbem sanctam tuam, ut consumetur prævaricatio, & finem acopiat peccatum, & delecto iniquitas, & adducatur iustitia semperna, & impletior iustitia, & Prophetæ, & magister Sanctus sanctorum. Sitio ergo, & animaduerte. Ab exitu sermonis, ut iterum adficietur Jerusalem, usque ad Xerxis obitum computari, quoniam pauciores inde quam anni ccccclxxxiii. ad Pascham Christi numerantur. (Etenim Pascha Christi anno Periodi Julianæ 4744 contigit, ut suo loco definitum est: at vicesimus annus ab obitu Xerxis est Periodi Julianæ 4268. Intervallum anni ccccclxxvi.) porto ex antiquorum Scriptorum auctoritate non absurdè colligatur, vivo adhuc parente Artaxerxem ad imperium esse præcepit, idque Themistocles ad ventum accidisse; quem anno circiter decimo quinto Xerxis in Perside venisse constat. his de causis verisimile putamus annis saltem tribus ante profecionem Themistoclis, Artaxerxem saltem titulo tenus regem esse constitutum, ad eumque absente patre Themistocle litteras, ut scribit Thucydides, dedisse. Nam quid Africanus contractus ad diminutos annos, id est lunares simplices, & Arabicos intellexit, id nequaquam probamus, qui populares, & usitatos annos ab Angelo præfinitos esse credimus. Atque hæc ipsa duplicitas in Artaxerxe rege suplicio non levibus ex conjecturis, atque ex gravissimorum historicorum inter se comparatione ducta, eo minus improbanda Chronologis est; quòd ipsius similem exitum in difficillimis temporum qualibet expedire cogatur, præfertur factorum. Nam ut regum Iudea, atque Iraelis annos inter se concilient, eò plerumque recelle habent configere, ut cum parentibus filios regnare dicant; tametsi nullus cur id affirmat, argumentum aliquid habeant, præter historiæ loci difficultatem. Nobis vero, cùm, præter alias opportunitates bilboricas nobilitissimorum auctorum testimonia suffragent, que illæ sunt explicata copiosius, cur dupli- cem illam Artaxerxes epocham affirmare verebimur, & ab eis prior, intervalli nostri primordium arcessere. Nam hoc initio posito, reliqua deinceps egregie respondent. Annus vicesimus Artaxerxis à priori initio

Septuaginta hebdomades abbreviata sunt.] Hebraicæ ad Hebreum Septuaginta hebdomades decimam est, enallage madæ singularis pro plurali. Græci ειναι πολλα, contraria sunt. Hebraicæ την à verbo την, coincidere, incidere; item decidere, definire. Priori notione utuntur ii, qui annos decurios cum Africano, id est lunares simplices intelligunt fine embolismo. Sed posterior vocabuli significatio videtur aptior, ut deficas, ac definitas hebdomades dixerit Angelus; quomodo Græcos inter Theodoretus exponit. Nec abhorret abbreviandi verbum, quo noster uitur. Sive quod ex incerto, & infinito tempore ad certum, & constitutum spatium propheticò vaticinio, ac divina ordinatione contrahit sit adventus Messiae, ejusque ἡρωης οὐρανος. Sive quod ex longiore intervallo, quod ab Orbis initio fluxit, brevissimum relabat; quemadmodum in feneunte vita hominis abbreviata dicitur. Ita Sanctus Lyranus barba voce regalis interpetatur. Igitur lxx. hebdomades circumscripta sunt, ac decimam super populum tuum, id est, ut ea, quæ in populi tui gratiam à Deo decreta sunt, perficiantur; nempe ut & Hierosolyma instaurentur, & in fine hebdomadum Christus veniat, ac morte sua peccata diluat.

\* Ut consumetur prævaricatio.] Finem hebdomadum, ac Dominici fructum adventus aliquot capitulo complectitur. Prior illud de consummata prævaricatione, & modo peccatis adhibendo dupliciter exprimitur. Aben Ezra, nec non Theodoretus, & alii quidam Patres, definitas esse volunt hebdomadas, ut Iudaorum scelera cursum suum teneant, donec consummentur, & perducantur ad cumulum: ut ubi abundavit delictum, superabundet & gratia. Alter sensus est: ideo constitutas, ut peccato finis imponatur, ac regnum illius evertatur. Etenim Christi adventu, atque morte peccato finis est adhibitus. quoniam eti non minus in humanum genus illius graftata fuit: tamen ad illud excludendum cum efficiissima doctrina; tum uberrimus meritis quantum fatus erat, cumulatissimeque præflit. Itaque quantum in Christi meritis est, peccatum omne deletum est: ut ante Christum, lex ad tollendum peccatum idonea non erat; ut ad Romanos scribens docet Apostolus. In Hebreo, pro eo quod Latinus habet, ut finem accipiat peccatum, scriptum est: quod scriptum putant, pro *τόντοντον* ad obli-  
gandum. & ita Graeci: *καὶ οὐ γέρνει τὸς ὀφελίους*. Nam ea velut obsignata dicuntur, cum clauduntur, & ne amplius apparet, coactentur. Sed Divus Hieronymus *τόντοντον* legit: ut & apud Aben Ezra, ac Saadiam legimus, à verbo *τόντοντον*, vel *τόντοντον*, quod est deficere. Hic prior est fructus adventus Christi. Secundus est, ut adiutorum iustitia sempiterna. Aben Ezra nimis violenter ad cumulum, quem supradicem memoravi, sensum hanc accommodat. Nam *τόντοντον* inquit, interdum est ad occasum impellere. & *τόντοντον* significat. Melius nostris: quorum plerique iustificati sempiternam Evangelium interpretantur, quod præter ac legali iustitia, quae ad tempus concessa fuerat, in perpetuum successit. Tertius his fructus accedit: ut inoleatur visio *τόντοντον*: *καὶ σπεργάτης ἐγενέτο, καὶ τοφήσις, ut obfigetur visio*, & Propheta quod post hebdomadas & Christi mortem Propheticis vidi, & oraculis finis est impositus. Quartus denique fructus est: ut *ungatur sanctus sacerdotum*. Hebraicè *sancitas sanctitatem*. Hebrei hæc ad Templum, ac ceremonias suas referunt, & multa stolidè gariunt. Nostris non dubitan, quin sancitus sanctorum Christus sit Dominus. Unde perspicuum est, cum in eum finem definitas hebdomadas assenserat, ut *ungatur Christus*, id est ut sub illarum extum Christus adveniens tria illa, quæ commemorantur, impiebat; in ejus Passionem intervallum illud definire: quoniam Christi potissimum morte vetus lex terminata est, & propheta suppresa, ac demum semper in humanum genus est invecta iustitia.

Quis fit  
exitus  
sermonis,  
five edi-  
tum de  
instau-  
ran la  
urbe.

† Ab exitu sermonis.] Quæ de septuaginta hebdomadum intervallo generatim dixerat, deinceps, *καὶ ιατρόν* distinctius exponit. Exitus sermonis non editi solum pronuntiatio est, sed executio, ut supra dictum est. Porro vel hinc appareat *lxix*. hebdomadas non ultra Domini Passionem excurrere, cum illas bifariam distribuens, in *vii.* & *lxii.* posteriorē partē Christi nece terminat. Igitur hebdomadum initium ab edito illo dicitur, quod Artaxerxis anno *x.* circiter, post Xerxes obitum publicatum est: *καὶ οὐδὲν* Graecè & *Σοκράτεως*, *καὶ οὐδεποτέντον, ad respondendum* & *adficandum*. Nam & *τόντοντον* est responderem: proprie vero reducere. Scaliger adversus omnium interpretum sententiam veterum ac recentiorum sic exponere se dicit, ut sit idem ac rufum adficare, Hebraicè loquendi coniecture. Quæ est ipsissima Latinis nostris interpres sententia, tanto ante Scaligerum excogitata. Veritatem: *ab exitu sermonis, ut ierunt adficetur Hierusalem*. Sexaginta novem hebdomades definunt in Christum ducent, non nascitent quidem; sed in lucem, apertumque prodeunt, sequit ad *σηρούσιαν*, atque *αἰγαλίαν* accingentes; hoc est in baptismum ipsius, qui anno primo septuaginta hebdomadis incurrit. Primum intervallum septem hebdomadum quo pertinet, non satis exploratum est. Annus primus hebdomadis prima est Artaxerxis Longimani, vicefimus à priore initio, Pe-

## TEMPORUM,

riodi Julianæ 4259. ab hoc anno si *lxx.* numeres, perstremus inibit anno Periodi Julianæ 4307. qui est Danti Nothi *xvii.* Verisimile est toto illo spatio absolutam peccatum penitus urbem, hoc est publica, privataque opera, & adficia, domos, viarum strata, & id genus reliqua.

Et rufum adficabitur.] Mea hac sententia est, Angelum postquam *τόντοντον* bifariam tribuit, quid in singulis partibus acciderit, deinceps subjicere. Prior pars longè altera minor, septem, non amplius hebdomadas complectitur. Hinc igitur platearum adficiatio, & *Ιατρόντων* Urbis, atque Templi conceditur. Ideo propheticè & obsecrè vocat illam partem *τόντοντον παντούν* temporum, quod minus sit & diobus intervallum. Cum hac interpretatione Gloria interternaris concordat. Alii temporis angustias ad mortefias, ac difficultates restringere malunt, quibus ad finitimus hostibus vexantur: ut ex historia Eldras colligitur. Graci codices variant. Regii *εἰς τοντόντων τόντοντον* Sixtiani, & Aldini *εἰς τοντόντων τόντοντον*: *εἰς εκακουντάν τοντόντων* & *τοντόντων τόντοντον*. Et usque ad finem belli abbreviati ordinabili desolationibus. Abest verbum *τόντοντον* à Theodoreti Comment. & Eusebii lib. *viii.* de Demonst. Ut iste sit sensus. Et usque ad finem belli abbreviati desolationibus: subaudi, velut inundatio ac diluvium calamitas Urbem occupabit. Theodoretus tamen verba ita, *τόντοντον*, de fine mundi, ac rerum accipit. Latinus particulariter *τόντοντον*, reddit per proposit. post. Nec multum abhoret, si sic Hebrei velutum expondere. Et usque ad finem belli præcium desolationem; hoc est desolatio ac valitatis urbis à Deo decreta, atque constituta nonnulli post bellum finem implebitur.

Conformat autem pacticum.] Ab solitis novem & sexaginta, in septuaginta, ejusque dimidia parte, hoc est triennio priore, Christus novum feedus confirmationem, prædicationem, miraculus, ac denique morte toleranda. Graeci pro hebdomada una legunt *τόντοντον μια*, quomodo & Latina posse accipi. In eadem porrò dimidia parte hebdomadis deficit hofia, & sacrificium; non quod res ipsa sacrificia tam Judaica cessaverint: sed quod abrogata fuerint postrema illa voce Christi morientis *Confutatum est*, quod & velut Templo consciendum adumbravit.

\* Et erit in templo abominationis.] Primum expenditure lectionem varietas est. Hebraice quidem ita scriput est: *καὶ οὐδὲν οὐδέποτε*; Vatablus: *Et propter extensum abominationum desolabit*. ad verbum: & per alam, vel propter alam abominationem. quam idem Vatablus seriem peccatorum, & perseverantiam in illis interpretatur, ob quam est iniusta valetas *τοῦ* propriæ *τοῦ* ala: *tum extenso*. R. David Kimhius, *de expansione abominationum obstupecat homo*. R. Saadias idem esse vult, atque *τῷ* manum. At Pagnius *τοντόντων* translatu accipit: *Et super extensem abominationem admirificatur*. Simplicissima videatur expositio Kimhii. Tanta erit abomination, támque late expansa, ut nemo non vehementer admiratur sit plebis Judaica desolationem; sed obstupecans omnes. Ita in Radicibus. Neque placet nova quædam vocis *τοντόντων* explanari ut alam, id est exercitum, ac militaria signa, sive Deorum effigies iis infertas significet: hoc sensu. Erat super alam; id est in exercitibus, ac signis militariibus Iulum aliquod. vel ut ala protectionem ac perfigium sententia, atque ad templum pertinet; super quod abominatione constituta.

In Graecis quibusdam codicibus ista legebantur: *τοντόντων τόντοντον, καὶ τόντοντον συντελεῖ, καὶ τόντοντον στρατεύεται*. At in vulgaris, *τόντοντον λέγεται* & *τοντόντων*. Vox *τόντοντον* in priori lectione per *τοντόντων*, id est pinnaculum redditur; in posteriori per *τοντόντων*, id est templum & *εκενεδούλων*. Interpres Latinus, quod Hebraica impedita forent, & abrupta, Graeca maluit exprimere. Porro Graeci *τόντοντον* in statu absoluto; non, ut hodie scriptum est per patith, in statu regiminis legerunt. Nam hoc posterior modo abominationum ala dicitur. priore vero: super alam, abomination. Nos contrà quām Hebrei solent, *τόντοντον* ad Interpretis nostrī mentem, expōnimus desolationem, vel desolantem. Et propter expansionem abominationem erit in templo desolatio, vel solitudo, & valitatis. Possumus & *τόντοντον* legere, ac Templum interpretari. Et super pinnaculum, abominationes desolantes, enallage numeri Scripturae familiari.

Nunc qua sit illa desolationis abomination, videamus. Difficilis quæstio, & à multis varie disceptata. Desolatio quod non hic ipse solum Daniels locus exercit: sed Pars II.

etiam Matthæi *xxiv*, 15. Christi Domini verba, in quibus Danielis vaticinium adducit. Cum ergo videritis abominationem desolationis stantem in loco sancto; qui legit, intelligat: time qui in Iudea sunt, fugiant ad montes. Daniel vero desolationis iustus tribus in locis meminit. Primum cap. *viii*, 13. *Uisque vifio, & iuge sacrificium, & peccatum desolationis* *τὸν αὐλαῖαν τὸν τερπατοῦν*. Secundo cap. *ix*. loco illo, quem post finem bellum habemus. Tertio capite *xii*, 11. Et à tempore, cum ablatione fuerit iuge sacrificium, & postea fuerit abomination in desolationem. ubi eadem pene, quia in hoc capite, continentur. Ex iis tribus locis periculum est de primo Christum loqui noluisse. Nam ad Antiochii Epiphanius tempora, & generationem refertur. Reliqua duo Ireneus lib. *v*. cap. *xxv*. nec non Hilarius ad Antichristum, & extrema mundi tempora revocavit. Satis est duodecimi capituli locum ad Antichristum non verò, ad Hierosolymorum cladem accommodare. Proinde Christus ad istum solum respexit, & utroque, tam in Evangelio, quam apud Danielem, eadem est abomination desolationis. Hanc vero permulti Romanum interpretantur exercitum, quibus circumdata est Jerusalem: alii seditionum manus, quæ obsidionis tempore in urbe, ac templo grassebantur; uti erant Zeloti, alii denique statuas, & idola in Templo ipsius loco constituta. Qui Romanum exercitum interpretantur, iii. favere Lucas videtur, qui cap. *xxi*, 21. ita scribit. Cum autem videritis circumdati ab exercitu Ierusalem. De seditione Judeis suader quod Josephus lib. *v*. *τὸν αὐλαῖαν*. Cap. *ii*. vel *xxii*. postquam Zeotorum immanitatem, & crudelitatem exposuit, ita narrat: *λοῦ τὸ δῆν τοι πελαστὶ τόποις τὸν αὐλαῖαν στρατεύεται, καὶ καταδέσποτος τοῦ ἄρχα νομίμων, στρατεύεται τὸν πολέμῳ τοῦ αὐλαῖαν*. Vetus erat hominum fama, tunc Urbem expugnatam *τὸν αὐλαῖαν*, ac bellica raptatione fama conflagratur; postquam incubuerit sedatio, ac civitatem matus ibi templum pollueretur. Aut igitur gentilium exercitus sanctam urbem obsidens; aut seditionis illi est non Urbem modo, sed etiam Templum occupantes; aut ambò simul abominationis desolationis appellat à Daniele, atque Christo.

De statu autem, ac simulariis idipsum Hieronymus in caput *xxiv*. Matthæi, Chrysostom. Theophylac Theodoretus in Daniel explicit. nec diffidentur abominationis desolationis vocabulum ex usu Scripturæ idolis maximè competere. Sic enim Mac. lib. *i*. cap. *1*, 57. appellatur illa statua, quam Antiochus Jerosolymis in Templo collocavit. Sed hoc argumento refelli vulgo sententia ista foliet, quod ea simularia, quæ ab Romanis in urbe constituta feruntur, partim revera posita non fuerint; eti id à Præsidibus, vel Procuratoribus tentatum fit: (ut à Pilato, qui renitentibus Judeis celiſt, auctore Jolepho lib. *xvi*. cap. *iv*. & lib. *ii*. *τὸν αὐλαῖαν*. cap. *viii*. nec non à Petronio, qui idem à Caio mandatum excepiens, ab incepto destitit.) partim ad rem non facient. Nam abomination illa desolationis, de qua Matthæus meminit, ante excidium contigisse videtur: id quod Matthæi verba pra se feruntur.

Mihis vero abominationis desolationis nihil aliud videatur esse, prater ruinas ipsas, stragæcum templi; ac cum Iudaicorum omnium sacrorum, & ceremoniarum interitum; tum loci ipsius sacri, quæ arx religionis fuit, proculigationem, ac tempore valitatem, & horreum quei qui viderit, is vehementer obstupecat. Hanc urbem, ac templi valitatem consecuta est multiplex loci sacri contaminatio: maxime cum ibidem Adriani equestris statua, & alia Deorum simulacra collocata sunt. Quicquid igitur est, quo templi locis inquinatus, ac fedat: tum ruina ipsa, ac perpetua solitudo, abominationis desolationis à Danièle nominatur. Ita & statua, idolare in urbe, vel ad eam collocata postea ad eamdem abominationem pertinent. De Matthæi verbis recte Maldonatus existimat; nequaquam abominationem desolationis à Christo,

\* Chrysostom. T. vi. Or. 2. cont. Judæos: ut gravissimum peccatum à judæis perpetratur, & *επινεμόντων*. Petavius.

† Eusebius Seleucensis Oratione xxxviii. legit, aut interpre-

tatur *τοντόντων λέγεται & τοντόντων*. Pro *τοντόντων* Tertullianus contra Judæos: *integrando*. Petavius.

\* Augustinus Ep. lxxx. videtur putare, abominationem illam statim post LXX. hebdomadas sequi. Ideo negat ante passionem impletum. Sed non est necesse in continentibus subseque-

Christo, velut signum quoddam excidii venturi, Discipulis esse traditum; ita ut antegressa sit, sed cladem ipsam urbis intelligi, & contaminationem, quam paullo ante declaravimus. Itaque comma istud 15. Cum ergo videritis, &c. non respondet sequenti, & particule, tunc: sed sententiam absolvit, hoc sensu: Cum videritis abominationem desolationis; id est vafitatem, ac ruinas urbis, & locorum sacrorum iniquationem, quam Daniel prædicti; qui hæc, inquam, viderit, & cum Daniels prophetia contulerit, intelligat verè illi compleatum, quod ille vaticinatus fuerat. Porro sequentia: Tunc qui in Iudeas sunt, &c. ad priora illa pertinent: Audituri enim eis prælia, &c. com. 6. Hac interpretatione ambiguitate nos omni, & inextricabili molesta liberat. Et enim aliqui difficile statuerunt, quid illud sit abominationis nomine censendum, quod velut signum Christi Discipuli offendit, ut eo conspecto, fugit cladem urbis anteverteret.

Et usque ad consummationem.] Graeca, Latinaque omni ambiguitate carent. Significant enim, siue ad rerum exitum, & mundi consummationem, solitudinem illam esse manus. Hebreæ quidam sic explicitant: Et usque ad defensionem, & consummatum (sub mundum) scilicet super attonitum, & stuporem, videlicet Iudaicum populum. Alii: donec consummatio, Et quidam decisa, atque certa, descendat super vestinatem. Ita Vatablus: ubi subandendum est verbum, destruet. Optima est Latini nostri sententia: secundum quam sempiternam fore Dei in Iudeos iram demonstrat. Hic enim nominativus subaudiendus est in verbo τοτο. Nam defoliationis vox in Hebreo non comparet, quam Latinæ, & Graci adiungunt, sententiam magis fecuti, quam verba. At enim dubitatur an perpetua in urbe solitudine fuisse, cim ab Adriano confestis infra statuam poëta fuisse. Facilis est responsio. Nam de templo maximè Propheta loquitur; quod numquid deinceps excitari potuit: quamvis magno Judæi conatu sepius id aggressi sint.

## PARS ALTERA LIBRI, IN

qua novæ quorundam super Annalium ordinatione opinione excutiuntur.

## CAPUT XXXIV.

Operis illius, cui Nova, veraque Chronologia titulus inscribitur, summa breve compendio declaratur: cuius auctor plures annos in Fastis vulgaribus superfluo esse defendit.

Cum duplex sit doctrinarum usus omnia, atque fructus; alter quid in re quæque verum sit aliquid: alter, dignoscenda, ac convincenda falsitatis rationem tenere: uterque vero iis ex artibus potissimum existat, quæ in disputatione, ac controversia posita sunt: nos ejus quam tradimus scientia cupido lectori duodecim feri libris ambo illa præficia contulimus. Nam in singulis pene temporum quæditionibus, partim errore ante convicto, quid verum, aut probabile esset inquisivimus: partim ab his invèstigatione ad falsi, reprehensionem, disputatione, nostra progreſſa est. Est autem pars illa methodi totius, quæ in falsis dijudicandis; ac certa ratione convincingis posita est, utili imprimis, ac singulare quoddam historie munimentum: quo detracito, ab errore illa se nequit, aut erroris certe metu defendere: atque in tuta & tranquilla veritatis possessione confidere. Itaque quod de Aristoteles Philosophia dixit, auctor gravis Themistius Orat. 11. cam Platonica velut septum ac propugnaculum esse; ne haec aggraffi facili, & falsitatis incurſionibus expoſta sit: idem de Chronologia licet uſurpare, & eam historie dicere apud melius agendum, apud δεῖγμα περὶ φιλολογίας, δεῖγμα περὶ θεοῦ, καὶ θηρός, περὶ αἰσχύνης, καὶ περὶ γένους τοῦ λαοῦ τῆς Διονυσίας περὶ δορυφορίας, τὸ μῆνας τὰ δύο, καὶ διδύμας αἴσχυντο θεῶν, καὶ ἀνατέθετο Αἰγαίωνες, τὸ μέσον τῶν δύο, & Christi annos occupavit. Nam & Julianæ (ut putat) epocha, & Christi æra quinquennio anticipata in Fastis.

Hujus præpostera Romanorum Annalium ordinacionis causam interpretarunt fuisse, quod Elienses ex Olympiadum catalogo tres quasi minime legitimas expunxerint;

De Ariſtoteleſis Philolo‐phiæ The‐maſtici di‐poſita

punxerint, quibus per vim alii praefuerint. Unde duodecim annis infra communem calculum substerunt, quod inter alios Polybius est fecutus. Quocirca cum hoc modo duodecim annis tardius, quam in Fafis Capitolinis, res gestæ redderentur, contigit ut primum annis tres post annum Urbis dc. deducerentur à Polybio, qui sub anno 26xxv mortuus est. Deinde ut Tarrutius tribus etiam annis Polybianam anticiparet epocham. Ita sex annorum μεταχοριούς reſedit. Quem quidem post Neronis obitum conditores Faſorum communium ut refarcirent, quinque paria Cossi inferuerunt, & annum primum Olympiads cuius non nisi in eo Juliano, quo defit, anno, sed in antecedente, quo Olympias est habita, stauerunt. Aut aliud certe Consulē par inculcarunt. Post Neronis mortem Faſtos recte habere judicat. Hac igitur nove opinione, Chronologique ratio; hoc instrumentum est. Ocentio primum res gestas citius in Faſis vulgaribus confignari, ex nonnullis luminarium deliquis probat, quæ tūdī annis revera tardius, quam vulgo fit, collocabantur. Porro tres annos post Urbis condīte sexcentesimum annum exhauiunt: ita ut ocentio illud ad quinquecentum redigatur, certis ex auctoritatibus additum; velut Livii, Flori, & Eutropii: in quibus triennio tardius anni U. C. noctantur, quam in Capitolinis: ut apparet illos triennio esse prolapsoſ. Demum quinque annorum μεταχοριούς post mortem Neronis in Faſis reſedit, partim ex eclipsibus, partim ex auctorum testimoniosis demonſtrantur.

Quoniam ergo triplex erroris fastigium ab eruditō viro Faſis vulgaribus tribuitur: ut optime primis annis superfluis admiferint: tum ut triennium paullatim detractū fuerit: demum ut quinque Consulē paria redundarint: nos trifariam haec disputationem partim, ut in singulis capitibus propria cujsuscum partis argumenta, & testimonia ponderemus. Quibus expensis tum denique Faſorum communium ordinem, ac seriem ab omni erroris suspitione purgabimus.

## CAPUT XXXV.

De octo annorum labe, quam Faſis vulgaribus Nova Chronologia tribuit. Offendit fruſtra id opinari vi rum dictum, & hac ex parte integros Annales esse. Eclipses plereque suis temporibus constitute.

Quod igitur octo annorum μεταχοριούς ante annum ferē dc. ab U. C. in Faſtos incidet, argumentatur ex Solis, Lunæ defectiōibus, quas cim certis annis auctores addixerint, eadem tamen ocentio tardius accidisse reperiuntur ex aſtronomico calculo, quam vulgares Faſti repræſentant.

Harum prima est illa, quam Livius lib. vi. Dec. 1. significat, anno quo Cossi fuerunt M. Rutilus iv. & T. Manlius ii. Nam inter illius anni prodigia refert noctem intendi vifam interdiu. Altera est Solaris eclipsiſ illa, quæ anno ab U. C. dxxxvi. Varronianum vulgo tribuitur, qui est Periodi Julianæ 4497. ante Christum ccxi. Atqui deprehenditur illa in anno ccix. ante Christum; nempe Periodi Julianæ 4505. octo annis tardius, quam habent communis Faſti. Hanc porro Livius initio lib. ii. Dec. iii. significat: cim aut in Sardinia Solis orbem minui vifum: & Apollinis vifam esse Lunam cum Sole pugnantem. Cujus & Obsequenti meminisse dicit, & Silius. Tertia est eclipsiſ, cujus mentionem facit Polybius lib. iv. que cum vulgo anno ante Christum Urbis condite xxxv. confignetur, Periodi Julianæ 4495. ante Christum ccxi. repertur tamen anno ante Christum ccxi. nocte illa, quæ inter Octobris xi. & xii. intercessit. Quarta eclipsiſ Solaris anno U. C. Varronianum dixiv. congruit. Qui cum vulgo putetur annum ante Christum cxc. nonniſi clxxxviii. est, quando Sol defecit in gradu Libra 22, 49, 35'. Quinta Solis defecatio anno Urbis dixvi. accidit. Eadem porro anno cxxx. ante Christum incidit in gradu Leonis 20. Atqui annus L. Scipio cum clasē appulit in Graciam, ne segnia exposita forent, Aſciliū Amphisiſmū oppugnasse, cui obſidionis supervenit Scipio.

Pars II.

L 12 Quinta